

Odstoupení od smlouvy

**(s bližším zaměřením na následky odstoupení
v obchodněprávních vztazích)**

Milan Prieložný

Obsah

Úvod	3
Odstoupení – běžná praxe nebo krajní možnost?	3
Zaniká smlouva nebo „jenom“ práva a povinnosti?	3
Některá práva a povinnosti totiž nezanikají	4
Která práva a povinnosti tedy zanikají?	5
Povinnost vypořádat se, ale ne z titulu bezdůvodného obohacení	6
Některá plnění se nevypořádávají	7
Vztah odstoupení od smlouvy k třetím osobám	7
A problémy v občanském právu	8
Abstrakt	9
Seznam použité literatury	10

Úvod

V ideálním světě obligačních vztahů smlouva vždy vyústí ve včasné a řádné splnění závazků jí založených. Jelikož svět reálný ne vždy odpovídá těmto představám poctivých kontrahentů, poskytuje právní řád prostředky k ukončení závazkových vztahů, čímž umožňuje neuspokojenému věřiteli za právem předvídaných okolností se z takového vztahu vyvázat a vybrat si smluvního partnera jiného, schopného řádně plnit. Jedním z prostředků, který výše uvedenou možnost poskytuje, je odstoupení od smlouvy. V této práci bych se rád zaměřil zejména na důsledky odstoupení od smlouvy, a to ve vztazích obchodněprávních. Pro porovnání uvedu i nejpodstatnější rozdíly od úpravy občanskoprávní a pro zajímavost se zmíním i o jistém výkladovém problému, který na české právní scéně vyvolal vášnivou diskuzi, uzavřenou až plénem Ústavního soudu. V průběhu celé práce pak budu provádět i srovnání české právní úpravy se vzorovou úpravou v Návrhu společného referenčního rámce.

Odstoupení – běžná praxe nebo krajní možnost?

Předně je nutno říct, že odstoupení od smlouvy je ve většině případů následkem porušení smluvní povinnosti druhou smluvní stranou. Z tohoto důvodu tedy nese kvalitu sankční. Ve svém důsledku totiž může trestat stranu, která by při jinak řádném plnění mohla navázat perspektivní obchodní vztahy s nyní odstupujícím kontrahentem. Tento aspekt se nejcitelněji projeví ve vztazích mezi podnikateli, poněvadž jsou to právě dlouhodobá partnerství, vzájemná důvěra a dobrá pověst, které jsou mnohdy klíčem k úspěchu v hospodářské soutěži. Tudíž jak správně poznamenává Tomáš Horáček: *“V obecné rovině je třeba konstatovat, že odstoupení od smlouvy by v obchodních vztazích mělo být užíváno pouze jako krajní možnost v případech, kdy je závazkový právní vztah v důsledku porušení smluvní povinnosti narušen takovým způsobem, že strana, která je porušením povinnosti dotčena, nemá, a ani v budoucnu nebude mít na další existence vzájemného vztahu zájem.”*¹

Zaniká smlouva nebo „jenom“ práva a povinnosti?

Právní následky odstoupení od smluv podřízených obchodnímu zákoníku (dále i jen „ObchZ“) jsou upraveny zejména v jeho § 351. Ten ve svém prvním odstavci, první větě, doslova stanoví: *„Odstoupením od smlouvy **zanikají všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy**“*. Gramatickým výkladem bychom mohli dospět k závěru, že zánik se týká pouze práv a povinností stran a existence samotné smlouvy zůstává nedotčena. Nicméně, § 349 odst. 1 ObchZ nám říká, že *„Odstoupením od smlouvy **smlouva zaniká** (...)“*. Odlišnou textaci téhož volí i Návrh společného referenčního rámce (dále jen „DCFR“). V části II. – 5:105 uvádí: *„Odstoupením **zaniká smluvní vztah a závazky** obou smluvních stran“*. V části III. – 3:509 dále pokračuje: *„Ukončením (smluvního vztahu) **zanikají nesplněné závazky** nebo příslušná část nesplněných závazků smluvních stran“*. Dle DCFR tudíž odstoupením zaniká *smluvní vztah* a z něho vyplývající *závazky*, a to konkrétně *nesplněné závazky* nebo jejich nesplněná část v případě plnění dělitelného. V dalším výkladu ale DCFR dodává, že logickým důsledkem zániku nesplněného závazku (ve smyslu subjektivní právní povinnosti) je i zánik odpovídajícího oprávnění druhé

¹ Horáček, T.: Ještě k výpovědi a odstoupení od obchodní smlouvy. Právní fórum, 2007, č. 10, str. 106.

smluvní strany. Dle mého názoru tudíž DCFR nehledí na smlouvu samotnou jako na zaniklou. Obdobně jsou následky odstoupení formulovány v Zásadách UNIDROIT 2004: „*Odstoupení od smlouvy osvobozuje obě smluvní strany od povinnosti plnit v budoucnu své závazky.*“ V kontextu českého právního řádu Irena Pelikánová ve svém komentáři k obchodnímu zákoníku shrnuje: „(...) je však třeba dospět k závěru, že zanikla smlouva a rovněž práva a povinnosti stran (...)“².

Některá práva a povinnosti totiž nezanikají

Dle mého názoru by bylo z teoretického hlediska šťastnějším řešením ponechání smlouvy jako takové v platnosti. Na základě § 351 odst. 1 ObchZ by zanikly „pouze“ všechna práva a povinnosti stran ze smlouvy. Na první pohled se toto řešení zdá nelogické, protože bez existence práv a povinností trvání jakési „holé smlouvy“ nedává smysl. Logiku tomuto argumentu nicméně dává druhá věta § 351 odst. 1 ObchZ, ve které se stanoví: „*Odstoupení od smlouvy se však nedotýká (...) jiných ustanovení, která podle projevené vůle stran nebo vzhledem ke své povaze mají trvat i po ukončení smlouvy.*“ Zmiňovaná ustanovení se mohou typicky týkat povinnosti mlčenlivosti ohledně skutečností, jejichž vyjádření by dotčené straně mohlo přivodit újmu nebo konkurenční doložky, ukládající jedné straně povinnost zdržet se výkonu určité činnosti, která by měla vůči straně druhé soutěžní povahu. Nezanikají tedy všechna práva a povinnosti, některé trvají i po odstoupení od smlouvy. Domnívám se, že není vhodné přenášet smluvní závazky do budoucna a přitom smlouvu, která tyto závazky založila, nechat zaniknout. Povinnost mlčenlivosti i konkurenční doložka totiž vznikly jako součást smlouvy, oferta se setkala s akceptací i ohledně těchto závazků. Lze snad namítat, že v případě zániku smlouvy ukládá plnění těchto závazků do budoucna přímo zákon, ale takové řešení není dle mého názoru v oblasti soukromého práva vhodné. Zejména když jejich trvání je možné odvodit od smlouvy, kterou nenechá zákon zaniknout. S elegantním řešením přichází Irena Pelikánová: „(...) je v celku běžné, že v jedné listině bývá obsaženo několik smluv. Zpravidla je to výraz vůle stran, někdy si strany ani neuvědomí, že neuzavřely smlouvu jedinou, ale smluv několik“³. Povinnost mlčenlivosti by tedy byla založena smlouvou se samostatným osudem, jakkoli obsaženou v jedné listině se smlouvou další, třeba o obchodním zastoupení. Komentář k DCFR k přetrvání povinnosti mlčenlivosti uvádí, že v takovém případě odstoupení vede k částečnému zániku – a sice k zániku hlavního vztahu, ale zachování vztahu vedlejšího. Dvě různé smlouvy nerozlišuje.

Odstoupení od smlouvy se však dle výše zmíněného § 351 odst. 1 ObchZ nedotýká ani některých dalších práv a povinností. Jmenovitě jde o nárok na náhradu škody vzniklou porušením smlouvy, smluvní ujednání týkající se volby práva (jde-li o vztah z mezinárodního obchodu) nebo volby obchodního zákoníku podle jeho § 262 a dále řešení sporů mezi smluvními stranami (rozhodčí smlouva nebo prorogace). Co se nároku na náhradu škody týče, domnívám se, že jej lze dovodit i z obecného ustanovení § 373 ObchZ. Škůdce totiž porušil svou povinnost ze závazkového vztahu, který v době porušení platně existoval a díky účinkům odstoupení „ex nunc“, jak bude rozvedeno dále, zpětně nefingujeme, že nikdy neexistoval. Porušení povinnosti tedy založilo nový odpovědnostní vztah, který se

² Pelikánová, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2 vydání, Linde, Praha 1998, str. 343.

³ Tamtéž, str. 343.

po odstoupení od smlouvy nemusí o smlouvu opírat, protože se opírá přímo o zákonné ustanovení § 373 ObchZ o smluvní odpovědnosti. Nárok na náhradu škody tedy vzniká na základě zákona a jeho trvání je na smlouvě, která stanovila primární povinnost, nezávislé. Jinak je to u smluvní pokuty. Právo na smluvní pokutu pro porušení povinnosti si strany musí v kontraktu sjednat. Po zániku všech práv a povinností stran ze smlouvy by jako nesplněný závazek i nárok na smluvní pokutu zanikl, protože se opírá o smlouvu. Po odstoupení totiž už smlouva nevyvolává dál účinky, které by dávaly vzniknout povinnosti smluvní pokutu uhradit. Z toho důvodu je nezbytná úprava v § 302 ObchZ, která výslovně ponechává nárok na zaplacení smluvní pokuty odstoupením od smlouvy nedotčen.

V praxi se poměrně často vyskytovaly případy vázání smluvní pokuty na využití práva odstoupit od smlouvy. V jednom z judikovaných případů si prodejce nádobí „zajišťoval“ plnění splátek spotřebitelem tím, že spotřebitele sankcionoval smluvní pokutou pro případ, když tento využil zákonnou lhůtu pro odstoupení od smlouvy. Nejvyšší soud toto ujednání označil za neplatné, protože účelem smluvní pokuty je sice donutit dlužníka k řádnému splnění závazku, ale pouze v případě porušení smluvní povinnosti, ne v případě výkonu práva odstoupit od smlouvy⁴.

Která práva a povinnosti tedy zanikají?

Pro odpověď na tuto otázku je důležité zdůraznění účinků odstoupení od obchodní smlouvy „ex nunc“, když: „V zájmu zdůraznění právní jistoty v obchodních závazkových vztazích obchodní zákoník nepřijal princip občanského zákoníku (§ 48 odst. 2 ObčZ), že při odstoupení od smlouvy se smlouva ruší od počátku (ex tunc), tj. hledí se na ni, jako kdyby nebyla uzavřena (...)“⁵ Zaniká povinnost plnit závazky do budoucna, tedy všechny závazky dosud nesplněné. V praxi byla tato otázka řešena Nejvyšším soudem, když poskytovatel služeb neobdržel od objednatele za své plnění úhradu a z toho důvodu od smlouvy podřízené obchodnímu zákoníku odstoupil. Na objednateli se nicméně soudní cestou domáhal splnění povinnosti zaplatit za poskytnuté služby, a to pomocí argumentu, že jeho odstoupení se „nedotklo práva na úhradu finančního plnění, neboť „zůstala zachována ta práva, která vznikla před odstoupením od smlouvy z porušení smlouvy“ a (...) zůstává „právo na uhrazení sjednaného finančního plnění“, jehož splatnost nastala před odstoupením od předmětné smlouvy“⁶. Prvoinstanční i odvolací soud se s danou argumentací ztotožnily. Na pravou míru věci uvedl až Nejvyšší soud, když konstatoval: „Odstoupením od smlouvy tak mj. zaniká závazek, jehož porušení bylo důvodem vedoucím žalobkyni k odstoupení od předmětné smlouvy, tj. nezaplacení sjednaného finančního plnění (...)“⁷. Odstoupivší strana totiž odstoupením mimo jiné dává najevo, že na plnění už nemá zájem.

⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.6.2002, sp. zn. 25 Cdo 182/2001

⁵ Kopáč, L., Švestka, J.: Nad některými otázkami odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku. Právní rozhledy, 1995, č. 10, str. 402.

⁶ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.7.2007, sp. zn. 32 Odo 622/2006

⁷ Tamtéž

Toto pojetí, považující za zaniklé všechny dosud nesplněné závazky ze smlouvy, je plně v souladu s již výše uvedeným ustanovením DCFR, část III. – 3:509, které stanoví, že účinností odstoupení od smlouvy zanikají nesplněné závazky nebo příslušné části nesplněných závazků stran smlouvy. Ve výkladu k tomuto ustanovení se dále uvádí, že *„obecně je účelem odstoupení od smlouvy způsobit zánik dlužníkovy nesplněného závazku, který dal vzniknout právu od smlouvy odstoupit (...) Závazek se pro tyto účely považuje za „nesplněný“, když nebyl splněn úplně, bez ohledu na jeho splatnost.“* Tato argumentace dává z praktických důvodů smysl, protože, jak bude uvedeno dále, stranám po odstoupení od smlouvy stejně vzniká povinnost vrátit si vzájemná plnění. DCFR označuje zánik pouze nesplněných závazků za prospektivní účinek odstoupení od smlouvy a vylučuje účinek retrospektivní. V jeho výkladu se podává, že ustanovení o vrácení obdržených plnění druhou stranou nejsou výjimkou z pravidla prospektivního účinku a nezakládají se na žádné fikci, že smlouva nebo smluvní vztah neexistoval. Tyto ustanovení ukládají nové povinnosti pro vyrovnaní ekonomické nerovnováhy, jež je výsledkem odstoupení.

Povinnost vypořádat se, ale ne z titulu bezdůvodného obohacení

Odstoupením od obchodní smlouvy stranou, která plnění poskytla, ale protiplnění neobdržela, tedy nastává nerovnovážná situace, kterou je nutno vypořádat. Tady je ale nutno upozornit, že v obchodněprávních vztazích se ustanovení občanského zákoníku (dále i jen „ObčZ“) o bezdůvodném obohacení přímo na daný stav nepoužijí. Nejde tudíž o vrácení plnění z důvodu, který odpadl, jak stanoví § 451 odst. 2 ObčZ. To potvrzuje i Nejvyšší soud v již výše zmiňovaném rozhodnutí: *„Právo na vrácení poskytnutého plnění se opírá o ust. § 351 odst. 2 obch. zák., podle něhož strana, které bylo před odstoupením od smlouvy poskytnuto plnění druhou stranou, je povinna toto plnění vrátit (event. se vyrovnat) a nelze aplikovat ust. § 451 odst. 2 obč. zák.“*⁸ Co se již splněných povinností týče, domnívám se, že na plnění poskytnutá před účinky odstoupení se hledí jako na plnění po právu. To samé dle mého názoru vyplývá i ze zákazu retrospektivního účinku zmiňovaného v DCFR. Danou problematiku rozvádí a na zvláštní důsledky upozorňuje Tomáš Horáček: *„Obchodní zákoník tak sice v důsledku speciální úpravy účinků odstoupení od smlouvy nepovažuje, na rozdíl od zákoníku občanského, plnění poskytnutá před odstoupením od smlouvy za plnění bez právního důvodu, resp. za plnění z právního důvodu, který odpadl (tedy za bezdůvodné obohacení), ale přesto zakotvuje povinnosti vzájemně tato již realizovaná plnění vypořádat. Důsledky jsou proto v obou zákonech obdobné, jen právní důvod vrácení poskytnutých plnění je odlišný, kdy dle občanského zákoníku bude titulem bezdůvodné obohacení (§ 451 odst. 2 ObčZ), dle obchodního zákoníku bude titulem zvláštní nárok založený § 351 odst. 2 ObchZ.“*⁹ Pokud tedy na závazky splněné před odstoupením hledíme jako na splněné po právu, nastupuje § 351 odst. 2 ObchZ stanovící účinností odstoupení od smlouvy novou obligační povinnost, a to následovně: *„Strana, které bylo před odstoupením od smlouvy poskytnuto plnění druhou stranou, toto plnění vrátí, u peněžního závazku spolu s úroky (...)“*. U peněžních závazků je výslovně upravena povinnost vrátit i civilní plody, a to

⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.7.2007, sp. zn. 32 Odo 622/2006

⁹ Horáček, T.: Ještě k výpovědi a odstoupení od obchodní smlouvy. Právní fórum, 2007, č. 10, str. 109.

ve výši pro tento případ sjednané, jinak určené podle § 502 ObchZ vztahujícího se na úroky ze smlouvy o úvěru. Přestože obchodní zákoník nic nestanoví o plodech naturálních i na ně se zajisté restituční povinnost vztahuje. Výslovně tak uvádí DCFR v části III. – 3:510 (5) „*Povinnost vrátit obdržené plnění se vztahuje na všechny naturální i civilní plody od plnění odvozené.*“

V praxi se může stát, že poskytnuté plnění po odstoupení druhou stranou již nelze vrátit. Pro zboží, které bylo kupujícím dál prodáno, spotřebováno nebo pozměněno, stanoví obchodní zákoník v speciálním ustanovení o odstoupení od kupní smlouvy, § 441 odst. 4 ObchZ, povinnost poskytnout prodávajícímu náhradu do výše, v níž měl kupující z uvedeného použití zboží prospěch. Obecné řešení se nabízí analogickým užitím ustanovení § 458 odst. 1 ObčZ, které pro případ nemožnosti vrácení obohacení, spočívajícího zejména ve výkonech, ukládá poskytnutí peněžité náhrady. DCFR navíc povinnost poskytnutí peněžité náhrady výslovně v části III. – 3:510 (3) stanoví i pro plnění, které by bylo možné restituovat, avšak pouze za mimořádně ztížených podmínek nebo s nepřiměřeně vysokými náklady. V českém právu by dle mého názoru bylo možné téhož dosáhnout s poukazem na dodatečnou nemožnost plnění.

Některá plnění se nevypořádávají

Povinnost vrátit si poskytnuté plnění není absolutní. Pokud jde o plnění v částech, opakujícího se charakteru nebo jinak dělitelné, § 357 ObchZ poskytuje možnost odstoupit pouze od části závazku, jehož se prodlení týká, resp. dílčího plnění, s nímž je dlužník v prodlení. Částečné nebo dílčí plnění již poskytnuté totiž pro oprávněnou stranu nemusí nutně být bez hospodářského významu. Pokud si společnost objedná od jiné společnosti mytí oken na jeden rok a z toho 10 měsíců bylo vzájemně plněno řádně, nemá smysl vracet si plnění od úplného začátku. Pouze kdyby částečné nebo dílčí plnění vzhledem ke své povaze nemělo pro oprávněnou stranu hospodářský význam bez zbytku plnění vadně poskytnutého, umožňuje obchodní zákoník v § 347 odst. 3 odstoupit ohledně plnění jako celku. Tato koncepce je plně v souladu s DCFR, který v části III. – 3:511 stanoví, že „*restituční povinnost nevzniká v rozsahu, ve kterém se odpovídající plnění jedné strany setkalo s odpovídajícím plněním strany druhé. Odstupující strana ale může považovat plnění druhé strany za neodpovídající, a to když pro ni vzhledem k nesplněnému zbytku plnění druhou stranou již poskytnuté plnění nemá žádnou nebo výrazně sníženou hodnotu.*“

Vztah odstoupení od smlouvy k třetím osobám

Jak uvádí Jiří Švestka a Ludvík Kopáč ve svém článku: „*Právní účinky odstoupení se v zásadě týkají pouze stran závazkového právního vztahu (...).*“¹⁰ Již výše bylo popsáno, že řešení situace, když strana povinná vrátit obdržené plnění předmětem tohoto plnění již nedisponuje, je výslovně upravena třeba v speciálním ustanovení § 441 odst. 4 ObchZ vztahujícím se na kupní smlouvu. Pokud tedy kupující smlouvou nabyté zboží převedl na třetí osobu ještě předtím, než oprávněná strana od původní smlouvy

¹⁰ Kopáč, L., Švestka, J.: Nad některými otázkami odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku. Právní rozhledy, 1995, č. 10, str. 404.

odstoupila, obchodní zákoník nepočítá s vrácením zboží takto zcizeného. „*Možnost odstoupení od smlouvy (...) nemá vliv na přechod vlastnického práva z prodávajícího na kupujícího, popř. ze zhotovitele díla na jeho objednavatele. Rovněž neomezuje nabyvatele věci s touto věcí volně nakládat včetně možnosti ji prodat. Toto právo ztrácí nabyvatel teprve v době účinnosti odstoupení od smlouvy, kdy mu vzniká povinnost předmět plnění vrátit.*“¹¹ Vlastnické právo kupujícího nabyté před odstoupením druhé strany od smlouvy zůstává nedotčeno kvůli účinkům „ex nunc“, na smlouvu se po odstoupení nehledí jako na neexistentní.

A problémy v občanském právu

Mimořádně zajímavou situaci tato problematika vyvolala v občanskoprávní oblasti, kde až samotné plénium Ústavního soudu muselo vyvrátit stanovisko zaujaté společně občanskoprávním a obchodněprávním kolegiem Nejvyššího soudu¹². Právní věta uvedeného stanoviska zní: „*Odstoupením od smlouvy o převodu vlastnictví k nemovitosti zaniká právní titul, na jehož základě nabyt účastník smlouvy vlastnické právo, a obnovuje se původní stav i v případě, že nabyvatel, dříve než došlo k odstoupení od smlouvy, nemovitost převedl na další osobu.*“ Svou argumentaci Nejvyšší soud opřel především o účinky odstoupení od smlouvy „od počátku“. Na smlouvu se tak má hledět, jakoby nikdy nevznikla a odstoupením se obnovují práva a povinnosti stran v té podobě, v jaké existovaly před uzavřením smlouvy, a to včetně věcněprávních účinků. K obnovení vlastnického práva převodce tak mělo dojít ze zákona. Závěry tohoto stanoviska se setkaly s výraznou kritikou ze strany všech českých právnických fakult i další odborné veřejnosti. Stanovisku bylo mimo jiné vyčítáno, že odstoupení nemůže mít vliv na postavení třetích osob, které řádně nabyly vlastnické právo. Nepřípustně by tak byl narušován princip právní jistoty a vlastník, který by nabyt věc odvozeně, by si nikdy svým vlastnictvím nebyl jist. K vyřešení tohoto kritizovaného stavu bylo povoláno až plénium Ústavního soudu, které tak učinilo ve svém nálezu¹³. Předkladatelem návrhu byl samotný Nejvyšší soud, který rozhodoval spor, v němž se měl držet předchozího stanoviska obou soukromoprávních kolegií. Navrhoval zrušení § 48 odst. 2 ObčZ. Ústavní soud ve svém nálezu uzavřel: „*Odstoupením od smlouvy podle § 48 odst. 2 občanského zákoníku se - není-li právním předpisem nebo účastníky dohodnuto jinak - smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dobré víře, než došlo k odstoupení od smlouvy, požívá ochrany v souladu s čl. 11 Listiny základních práv a svobod a s ústavními principy právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, a nezaniká.*“ Návrhu na zrušení § 48 odst. 2 ObčZ tudíž nevyhověl, a to s poukazem na svou doktrínu ponechání ustanovení právního předpisu v platnosti, umožňuje-li dané ustanovení ústavně-konformní výklad¹⁴. Závěry kolegií v stanovisku

¹¹ Kopáč, L., Švestka, J.: Nad některými otázkami odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku. Právní rozhledy, 1995, č. 10, str. 403.

¹² Srov. Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19.4.2006, sp. zn. Cpjn 201/2005

¹³ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06

¹⁴ Srov. Nález Ústavního soudu ze dne 26.3.1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95

Nejvyššího soudu nicméně vyvrátil. Jako první argument Ústavní soud uvedl, že okruh osob povinných k vrácení si vzájemného plnění vymezený v § 457 ObčZ subjekt stojící mimo původní závazkový vztah nezahrnuje. Původnímu převodci tak v důsledku zrušené smlouvy vzniká pouze oprávnění nabyt zpět vlastnické právo k věci od původního nabyvatele. Odstoupením od smlouvy se vlastnické právo původního vlastníka neobnovuje a třetí osoba je jako nový vlastník ústavně chráněna dle čl. 11 Listiny základních práv a svobod. Nárok na nabytí vlastnického práva jiným mu tudíž nemůže konkurovat. Dále Ústavní soud zdůraznil, že samotná smlouva o převodu vlastnictví nenese účinek translační, nýbrž jen obligační. Odstoupením od smlouvy se tedy ruší pouze právní titul. Na modus, který přivozuje translační účinky, odstoupení nemá vliv. Obnovení vlastnického práva by tudíž muselo být v zákoně výslovně uvedeno, což není. Navíc § 458 ObčZ stanoví v případě nemožnosti vrácení plnění povinnost poskytnout peněžitou náhradu, čímž řeší i situaci převodu vlastnictví před odstoupením na třetí osobu. Na konec Ústavní soud provedl poměrování závažnosti zásahů do základních práv a svobod. Dospěl k závěru, že zásah do vlastnického práva třetí osoby je závažnější, než zásah do legitimních očekávání původního převodce, který předpokládá navrácení vlastnického práva po odstoupení od smlouvy. Shrnu, že situace, ve které by si vlastník, který nabyt vlastnictví derivativně, nikdy nemohl být jist svým vlastnictvím, je v materiálním právním státě nepřijatelná.

Byl to tedy právě zájem na právní jistotě, který plénum Ústavního soudu v daném nálezu akcentovalo. Právní jistota v občanskoprávních vztazích musela tedy být nastolena až judikatorně. I DCFR obecně upřednostňuje účinky odstoupení „ex nunc“, jako příznivější standard pro závazkové vztahy. Dle mého názoru se pojem odstoupení od smlouvy pro občanskoprávní vztahy s účinky „ex tunc“ ani nehodí, což stvrzuje DCFR ve svých poznámkách k jednotlivým právním řádům členských států. V bodě věnovanému české úpravě uvádí pro český pojem „odstoupení“ dva odlišné anglické termíny. Dělá tak právě z důvodu různých právních následků, které odstoupení v občanském a obchodním právu vyvolává. Zatímco v občanském právu operuje s pojmem „cancellation“, jenž můžeme přeložit jako „zrušení“, v obchodním právu užívá pojmu „withdrawal“, jemuž víc svědčí právě překlad „odstoupení“. Sám § 48 odst. (2) totiž mluví o „zrušení smlouvy od počátku“. Naopak, když odstupuji, tak neruším, nechávám smlouvu jako takovou být, pouze na mě už nepůsobí její účinky. Ale to jsme již zpátky u otázky z úvodu...

Abstrakt

Odstoupení od smlouvy jako jeden ze způsobů zániku nesplněného závazků je možno členit na stadium předpokladů pro odstoupení a stadium jeho následků. Tato práce je zaměřena právě na následky, které odstoupení od smlouvy v právních poměrech kontrahentů přivozuje. Důraz je kladen na důsledky v obchodněprávních vztazích, ale na několika místech je zdůrazněn i rozdíl oproti občanskoprávní úpravě. Rozdíly v účincích odstoupení od smlouvy „ex nunc“ a „ex tunc“ jsou totiž spíše jenom teoretické, protože obě v konečném důsledku vedou k vzájemnému majetkovému vypořádání kontrahentů. Významnou složku práce tvoří i srovnávání české právní úpravy se vzorovou úpravou Návrhu společného referenčního rámce, která mnohdy ve svém komentáři nabízí minimálně inspiraci pro řešení některých sporných teoretických i praktických otázek. V neposlední řadě práce obsahuje i autorovo kritické hodnocení stávající právní úpravy s názory a úvahami.

Seznam použité literatury

Bar von, C., Clive, E., Schulte-Nölke, H. and coll.: Draft Common Frame of Reference. Vol.1, Sellier, 2009.

Pelikánová, I.: Komentář k obchodnímu zákoníku. 3. díl. 2 vydání, Linde, Praha 1998.

Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, M. a kol.: Obchodní zákoník. Komentář, 12. vydání, C. H. Beck, Praha 2009.

Odborné články

Čech, P., Marek, K.: K odstoupení od obchodní smlouvy při prodlení dlužníka. Právní rádce, 2007, č. 9.

Horáček, T.: Ještě k výpovědi a odstoupení od obchodní smlouvy. Právní fórum, 2007, č. 10.

Kopáč, L., Švestka, J.: Nad některými otázkami odstoupení od smlouvy podle obchodního zákoníku. Právní rozhledy, 1995, č. 10.

Plíva, S.: Odstoupení od obchodní smlouvy. Bulletin advokacie, 1993, č. 6-7.

Tomsa, M.: Odstoupení od smlouvy v obchodních vztazích. Obchodní právo, 1999, č. 12.

Tomsa, M.: Výpověď a odstoupení od smlouvy uzavřené k nepřetržité nebo opakované činnosti v obchod. vztazích. Obchodní právo, 2007, č. 10.

Seznam judikátů

Nález Ústavního soudu ze dne 26.3.1996, sp. zn. Pl. ÚS 48/95

Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25.6.2002, sp. zn. 25 Cdo 182/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.7.2007, sp. zn. 32 Odo 622/2006

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 19.4.2006, sp. zn. Cpjn 201/2005